

01. E.

REFLEXIONS SOBRE L'EDUCACIÓ EN L'ESPLAIJaques FranckEl sentit de l'educació

John Dewey diu que l'educació no ha de tenir per finalitat exclusiva ni la simple expansió i desenvolupament de la vida infantil, ni tampoc tan sols preparar per a una vida ulterior. El procés educacional ha de perseguir conjuntament els dos objectius.

"Ja n'hi ha prou de concebir l'educació com una preparació per a la vida ulterior. L'educació té molt a veure amb el significat integral de la vida present. No és una paradoxa l'afirmació de que només en funció de l'existència actual l'educació pot convertir-se en una preparació per a la vida ulterior.

"Una activitat que no mereix ser practicada per ella mateixa, no pot ser molt eficaç com a preparació per a qualsevol altra cosa."

Erich Fromm, amb un llenguatge i uns pressupostos força diversos, afirma que l'educació té per objecte ajudar l'infant a conduir a l'existència real totes les possibilitats que, en néixer, té en potència.

Es evident que parteix de considerar que, en tot home, hi ha unes potencialitats nates que s'aniran desenvolupant al llarg de tota la seva vida, confrontant-se amb les coses i els éssers. L'educació, doncs, no ha d'ajudar-se altra tasca sinó la reforçar aquest impuls bàsic d'afirmació i la d'ajudar-lo a realitzar-se en la dificultat dels primers passos.

Claparède completa la composició insistint amb força sobre el fet que l'educació és una tasca que ha de partir sempre de l'infant concret, de les potencialitats d'aquest infant i de l'exercici que ha de fer de les seves potencialitats perquè aquestes es desenvolupin i permetin l'emergència de noves funcions i possibilitats.

Resumeix el seu postulat en un esboç del procés educacional esquematitzant-lo en els següents passos:

- 1.- cridar les potencialitats de l'infant a manifestar-se en alguna activitat concreta: proposar centres d'interès que serveixin de canal a l'impuls bàsic d'activitat que hi ha en l'infant.
- 2.- facilitar a l'infant que trobi una activitat a la seva mida en la línia de l'interès desenvolupat i que trobi els mitjans materials de dur-la a terme.
- 3.- facilitar l'adquisició, per part del nen, dels coneixements i l'estat de consciència que el facin l'amo de la seva actuació, assimilar l'experiència i esdevenir capaç de reeixir en experiències similars.

El sentit de l'educació en el temps lliure (= temps plenament creador)

L'educació de l'infant és una tasca que es realitza en molts àmbits diferents i a molts nivells de participació de les diferents persones que hi prenen part. Arribar a discernir exactament el paper jugat per cada element participant ens duria a perdre'ns, probablement, en una inacabable discussió que podria versar sobre el dret natural com també sobre un sens fi de cassos concrets: poc productiu.

Deixem-ho i intentem, en canvi, esbrinar les possibilitats i l'abast d'una correcta aportació al creixement de l'infant realitzada en el moment concret en què disposa lliurement, amb els seus companys, del temps, de l'espai i dels tressors de la imaginació.

El temps lliure és, o pot ser, per a l'infant:

- el temps de l'activitat gratuïta : gratuïta des del punt de vista dels grans, és a dir, màximament funcional per a l'infant que pot posar en joc allò d'ell mateix que té necessitat de funcionar.
- dit amb altres paraules, el temps de l'activitat espontània, personal, triada, volguda, realitzada i assimilada a la pròpia mida, sense interferències ni deformacions
- l'ocasió de la manifestació més real d'ell mateix: el temps de la manifestació d'allò que l'infant és
- l'ocasió de la recreació de les experiències viscudes i de les observacions que ha fornït la vida
- una gama infinita de possibilitats d'acció personal :
 - infinita perquè, pràcticament, la imaginació no reconeix límits
 - acció perquè el motor de l'infant és un gran neguit.

Si ara intentem una síntesi entre aquestes precisions sobre el temps lliure i el sentit de la tasca d'educar tal com el plantejàvem més amunt, ens trobarem que és precisament en el temps lliure que s'hi pot trobar una ocasió única per a facilitar l'empelt del dinamisme del creixement de l'infant en la realitat del món que l'acull. Us convido a rellegir les notes de Dewey, de Fromm i de Claparède i a pensar en les immenses possibilitats de dur-les a terme en el si d'un grup d'infants que es reuneix una tarda per a crear quelcom en conjunt.

~~D'aquesta reflexió n'hauria de sortir una precisió sobre el sentit específic de l'educació en el temps lliure: a mi em sembla que no té un sentit específic, sino que és una part del procés educatiu global, però que és una part privilegiada per raó de que no té gaires lligams: així com la família s'ha de subjectar a una convivència continuada i l'escola a uns programes, el club d'esplai no s'ha de subjectar a res més que a l'impuls creador dels infants.~~

Ara bé, del mateix privilegi de la subjecció exclusiva a l'impuls creador de l'infant, en veïx una certa fragilitat: la irrealitat. L'univers del club d'esplai no és pròpiament el món real: s'hi pot assemblar més o menys, però no es tot ú. Aquesta desviació es pot salvar mitjançant l'ús d'una simbòlica adequada i la planificació d'un procés educatiu conduent a l'arrelament, però cal que hom s'ho plantegi en cada cas: cal que hom s'ho plantegi ... i quants ho fan ?

Les condicions de l'esplai educatiu

Després de totes les consideracions precedents, ens cal buscar unes condicions generals de la realització de l'esplai col·lectiu dels infants de tal manera que esdevingui per a aquests una ocasió de creixement:

1.- Paper de l'ambient general del club d'esplai:

- el medi ha de ser estimulant de la creació personal i col·lectiva, ha de ser suggeridor i fàcilment concretable en centres d'activitat
- el medi ha de ser també acollidor de les realitzacions de l'infant.

En una paraula, es tracta d'obtenir un medi que, globalment considerat, es pugui definir com a "infantil", és a dir, fet a la mida dels nens, de les seves possibilitats, de les tendències del seu creixement, dels seus interessos...

2.- Paper dels interessos personals de l'infant:

- les activitats han de ser la concreció dels impulsos bàsics dels infants en accions girant a l'entorn de centres d'interès col·lectius
- el punt clau d'aquest problema rau en trobar la manera de proposar activitats que interessin a tot el grup d'infants: això es pot aconseguir a través d'un procés senzill:
 - començar per ajudar el grup a identificar-se amb un tema comú (narració, shock, novetat...)
 - continuar per ajudar el grup a integrar-se enfront del tema proposat (discutir, participar en la narració, tocar l'objecte...)
 - un cop integrat el grup, llençar més enllà d'on es troba una sèrie de proposicions d'activitat i deixar que els infants triïn les que els interessin, s'estructurin i s'equipin per a realitzar-les

Tot això es fonamenta en el pressupòst de que el creixement de l'infant es realitza a través de la seva activitat personal, que es basa en els seus interessos espontanis (semi-copio la formulació dels 30 punts de l'Escola Nova)

3.- Paper dels materials i l'equipament:

Tots els materials posats a disposició dels infants en el club d'esplai han de ser elements vius, integrats en l'ambient estimulador, i acollidor que demanàvem en el punt 1. Posem-ne uns exemples:

- un caixó ple de materials d'expressió (papers de totes mides i colors, retalls de telos i festes de disfresses): aquest és el cas d'un element estimulador, "la caixa en què sempre hi trobes una sorpresa i que, a més a més, et permet d'inventar-te de nou en cada paper per al que et disfresses".
- un mural on s'hi reflexin les activitats, els invents i les creacions del club és un exemple d'element que acull els resultats de l'acció dels infants.

Els materials han de ser quelcom de vivificable, permanentment viu en les mans dels infants. La llibertat de manipulació ha de ser total per tal de permetre la creació espontània. Cap joc ni cap dramatització admeten limitacions en l'ús dels materials disponibles. No hi han materials que hagin de tenir-se sempre encara que no es facin servir mai: es tracta de veure quins són els més utilitzats i d'invertir els esforços en trobar-ne en quantitat suficient. La introducció de qualsevol nou element ha de fer-se amb mesura de les seves possibilitats, limitacions i amb visió de les repercussions que tindrà en el conjunt de les activitats. Com podeu veure, sobre tot això en podríem parlar molt....

4.- Paper de la vida col·lectiva:

L'infant va prenent consciència de si mateix a través del que fa i a través de la imatge de si mateix que troba en la resposta dels altres. I en aquesta perspectiva, el club d'esplai ha de facilitar un exercici complet de vida col·lectiva, des dels projectes elaborats col·lectivament fins a la crítica col·lectiva dels resultats passant per l'execució en comú d'una part dels treballs i projectes.

A propòsit d'aquest aspecte de l'esplai, crec que hem de combatre dues tendències arralades fonament:

- utilitzar la competència entre infants o entre grups com a motor de la vida del club
- l'absorció de les responsabilitats per part dels monitors o educadors.

Evidentment, el combat s'ha de situar en la línia de substituir la competència per la col·laboració i en la de repartir responsabilitats definides entre els infants, per un període de temps definit.

5.- Paper de l'educador (monitor):

La seva tasca, perquè realitzi una autèntica aportació al desenvolupament de l'infant, és particularment difícil i subtil: es tracta de crear un ambient de creació espontània en què els infants puguin manifestar-se plenament i puguin anar adquirint una valoració de si mateixos i dels altres.

Això es realitza en els grups espontanis del carrer. Ara bé, en els grups espontanis els infants posen en joc igualment les seves tendències constructives i les destructives (la perversió de les constructives segons l'ensenyament de la psicoanàlisi), i per això el grup espontani, malgrat la seva riquesa original, pot esdevenir tan opressiu i contrari al desenvolupament com la família més encarcarada.

Si s'aconsegueix un ambient tan creatiu com el del grup espontani i hom elimina d'aquest ambient la major part possible de les manifestacions destructives, hom haurà facilitat a l'infant allò que necessita: un lloc des del qual crear sense traves i a partir d'ell mateix.

I a més a més, el monitor ha de pensar encara en cada infant concret ajudant-lo en el seu esforç d'afirmació. Rellegiu les notes sobre Claparède que hi han en la primera pàgina d'aquest document. L'aspecte individualitzat de l'educació és també una tasca de l'educador.

Conclusió

En tota l'exposició precedent s'hi barregen unes línies de fons, que voldria perfilar com a conclusió:

- el creixement de l'infant es realitza en l'exercici de si mateix que va realitzant en les seves activitats personals (individuals + col·lectives) realitzades a partir dels seus interessos espontanis,
- en el club d'esplai, l'infant hi ha de trobar un ambient de creació infantil: és a dir, un ambient impulsor d'activitats a la mida de l'infant, i acollidor i valorador d'aquestes activitats,
- tots els materials i l'equipament incorporats al club han de ser susceptibles d'incorporar-se a l'ambient de creació contínua, han de ser susceptibles d'esdevenir quelcom de vivent en les diverses activitats.
- el contacte amb els companys ha d'acomplir una doble funció: d'una banda la de fornir a l'infant una imatge d'ell mateix a partir de la resposta que suscita en els altres; d'altra banda ha de fer conscient a l'infant de les interdependències i solidaritats que el lliguen als altres.
- la tasca de monitor és, d'una banda, contribuir a la creació de l'ambient necessari a la lliure expressió de l'infant i, de l'altra, ajudar a cada infant concret al seu esforç d'afirmació en les seves realitzacions.

Joaquim mc. Franck